

Indledning: Naturens nødråb – teologiske genråb mellem teori og praksis

Christine Tind Johannessen og Mickey Gjerris

*“Developing (nurturing, respectful) anthropologies friendly to non-human species and the Earth must include reimagining the Jesus of scripture and tradition, reconceptualizing traditional theological concepts (...), and revitalizing religious practices and rituals. In other words, forming these new anthropologies entails telling a story of radical coming. Jesus who renders inoperative the apparatuses of sovereignty and the ontological rift, and who thereby create spaces for diverse forms of living that respect and care for the singularities of other species and the Earth” (Ryan LaMothe, *The Coming Jesus and the Anthropocene*, 2024)*

Naturkriserne. En samlebetegnelse for klimaforandringer, biodiversitetstab, forurening af jord, luft og vand, iltsvind og alle de andre tavse, langsomme katastrofer, der finder sted omkring os, mens hverdagen går sin gang. Naturkriserne. Et begreb, der peger på, at kriserne hænger sammen. At de kalder på at blive forstået som symptomer på noget mere dybtliggende – ikke som enkeltstående problemer, der kan løses ét ad gangen. Men samtidig et begreb, der risikerer at stille problemerne på linje med alle de andre kriser, som vi forventer at kunne løse ved at justere samfundets kurs en anelse. Den grønne omstilling er tidens svar på naturkriserne. Nye teknologier, nye afgifter, nye målsætninger – og så ellers videre som før.

Men hvad nu, hvis problemerne stikker dybere? Hvis vindmøller, elbiler og en kødfri dag i ny og næ kun er begyndelsen på det svar, som naturens nødråb kræver af os? Hvad nu, hvis det, der skal til for at skabe en fremtid

for vores børn, børnebørn og alle andre levævæsener, er en grøn transformation, der begynder med, at vi genfortolker de grundlæggende fortællinger om os selv og naturen – og den skabermagt, der står bag det hele? Så skal der mere til end naturvidenskab, teknologi og politiske kompromisser. Så skal vi tale om, hvem vi er, og hvad vores rolle i skaberværket er. Så skal vi tale mindst lige så meget om tro, filosofi, ånd og mening, som vi taler om vækst, velfærd og energiforsyning.

I dette nummer af *Kritisk Forum for Praktisk Teologi* præsenterer vi en række stemmer fra det teologiske og kirkelige landskab, som hver på deres måde adresserer naturens nødråb. For nødråbet lyder – hvad enten vi lytter eller ej. Både som enkeltpersoner og som kirke må vi vedvarende forholde os til, at økosystemerne og deres beboere i stigende grad lider og går til grunde på grund af forhold, vi selv har skabt. Her har kirken en vigtig rolle at spille i arbejdet med genfortolkningen af mennesket og naturen i det antropocæne: den nye geologiske epoke, hvor én art – for første gang i planetens 4,6 milliarder år lange historie – har magten til at afgøre alle andre arters fremtid.

Den opgave har udgjort en stor del af vores eget arbejdsliv gennem mange år. Vi er ad hver vores vej nået frem til, at naturkriserne ikke kan forstås som adskilte fænomener, men hænger sammen – og at deres rødder på kompleks vis forbinder dem med alle andre områder af vores samfund og menneskelige eksistens. Skal vi svare bare nogenlunde adækvat på de udfordringer, vi står overfor, kræver det, at vi kritisk gentænker de politiske, religiøse, økonomiske og kulturelle fortællinger og ritualer, der bestemmer vores måder at relatere til hinanden, andre arter og Jorden på.

Alt dette gælder også teologien og det kirkelige liv. Samtlige discipliner, fagområder og udtryksformer er altid allerede indviklet i de forståelser og fortolkninger af virkeligheden, som vi lever ud fra. Naturens nødråb er derfor også en opfordring til at mærke fundamentet ryste under de måder, vi bedriver teologi og kirke på. For nødråbet berører alle de ældgamle spørgsmål om virkeligheden og den Gud, vi bekender os til – nu blot aktualiseret af en ny og helt igennem chokerende situation.

Med de ni artikler, der er samlet i dette nummer, ønsker vi at give ordet til en række danske teologer, der på hver deres måde viser, hvad det betyder, når teologien lader en mere holistisk fortolkning af mennesket og naturen

bevæge sig gennem troen og tankerne. Vores håb er, at der ved en samlet læsning kan opstå et dynamisk samspil mellem meget forskellige teoretiske og praktiske overvejelser – et samspil, der kan flytte naturkriserne fra at være blot endnu et emne, som teologi og kirke skal rumme, til at blive en del af selve forudsætningerne for at tænke, tale og handle ud af kristendommen.

Vi lægger ud med *Søren Holsts* artikel “Verden er en helligdom – så opfør dig ordentligt”, der begynder i spørgsmålet: “Hvor skal vi begynde – hvis vi spørger til synet på den fysiske verden i GT?”. Holst gør op med påstanden om, at de fortolkninger af Det Gamle Testamente, der udgør en del af den åndshistoriske baggrund for modernitetens syn på jorden som blot og bar materiel ressource, skulle være de eneste mulige. I stedet argumenterer han for en læsning af GT som en formaning til mennesker om at “opføre sig ordentligt” – med netop det formål at opretholde naturens orden til gavn for alle arter.

I den efterfølgende artikel “Gudstjeneste og naturforståelse” tager *Jakob Wolf* også livtag med den forståelse af kristendommen, som Holst kritiserer. Han argumenterer for, at teologien må forholde sig til den historiske kendsgerning, at kristendommen er skyld i det økologiske problem, og peger på, at naturen i den lutherske kristendomsopfattelse er delagtig i Guds hellighed. Han foreslår derfor, at det natursyn, der ligger implicit i den lutherske gudstjeneste og gudstjenesteforståelse, gøres gældende som et alment natursyn – som en del af en teologisk besindelse på naturkriserne.

Peter Birchs artikel “Fra fjende til ven” krydser GT i form af syndefaldsmyten som et billede på menneskets trang til at lægge beslag på livet og gøre sig til herre over det – et begær, som GT søger at sætte grænser for. I længslen efter et nyt sprog fremhæver Birch den amerikanske feministiske teolog Sallie McFagues fortolkning af kenosistanken, hvor hun peger på venskabet som metafor for forholdet mellem Gud og verden. Med venskabsmodellen tilskyndes vi, ifølge Birch, til at se os selv som modne, ansvarlige og delagtige i den kenotiske vej.

Med *Ulrik Nissen* og *Claudia Welz*’ artikel “Det etiske og religiøse gensvar på naturens kald: Økofænomenologien belyst ud fra K.E. Løgstrup og Emmanuel Levinas” vendes blikket i første omgang hjemad mod Løgstrups fænomenologi, der både herhjemme og internationalt har fået nyt liv som klimateologi. Hvor Løgstrup med sansningens afstandsløshed betonede, at

universet ikke blot er vores omgivelse, men vores ophav, vender Levinas bevægelsen om: Det er den anden – og det andet – der ser på os og kalder på et ansvar, der går forud for vores frihed. Ved at læse de to tænkere sammen viser forfatterne, at mødet med den lidende natur stiller os overfor en fordring, der er både etisk og religiøs – et gensvar, hvor menneskets særlige ansvar for sine medskabninger fastholdes, uden at skaberen forveksles med det skabte.

Med de første fire artikler har vi bevæget os inden for perspektiver fra den vestlige verden. I *Jonas Adelin Jørgensens* artikel "Profittens trøsteord: EACOP – East African Crude Oil Pipeline – og de østafrikanske kirkers lavmælte protest" udvides perspektivet betydeligt – til den del af verden, der betaler den højeste pris for det natursyn, som er indlejret i den vestlige civilisations globaliserede økonomi. Jørgensen fokuserer på de teologiske og rettmæssige spørgsmål, som udvinding og udnyttelse af naturressourcer i Østafrika rejser, og viser, hvordan de østafrikanske kirker har engageret sig i kritikken af blandt andet udbygningen af fossil infrastruktur, hvad angår miljø- og klimabelastning, social retfærdighed, menneskerettigheder og økonomisk ulighed. Samtidig argumenterer han for, at kirkernes kritik begrænses af deres samtidige støtte til udviklings- og suverænitetstjekter – en spænding mellem global økoteologi og lokale udviklingsrealiteter.

Med titelspørgsmålet i artiklen "Græder også Jesus over de tavse hvaler?" af *Margrethe Kamille Birkler* og *Mickey Gjerris* drejer vi over i et systematisk-teologisk perspektiv, der insisterer på, at sorg og vrede over naturens ødelæggelse er legitime og nødvendige følelser – begge udsprunget af kærligheden til skaberværket. Med afsæt i Jesu gråd over Jerusalem og den efterfølgende tempelrensning, læst gennem Catherine Kellers tehomiske teologi og Marcella Althaus-Reids uanstændige teologi, argumenterer forfatterne for, at Jesu sorg og vrede er fuldkommen guddommelige og fuldkommen menneskelige – følelser, som Gud deltager i, og som vi derfor ikke behøver at gemme væk under kønsidealiser og *cruel optimism*. Kirken bliver her et sted, hvor man ikke skal have løsninger for at få lov at bringe smerten på banen, og hvor der af kærlighed, sorg og vrede kan vokse et mørkt håb frem.

Med spørgsmålet om vores øko-følelser som spejlet i Jesu to naturer glider vi videre over i det sjælesørgiske område med *Christine Tind Johannessens* artikel "Klima- og økosjælesorg: Pastoralteologisk refleksivitet som udgangspunkt". Her belyser hun pastoralteologiens udvikling med et voksen-

de fokus på klimaforandringer og biodiversitetskriser og argumenterer for, at en øget pastoralteologisk refleksivitet omkring vores forhold til verden er helt basal for klimasjælesørgerisk praksis. Dette illustrerer hun til slut med en praksisøvelse, der kan bidrage til en refleksiv proces gennem understøttelsen af et opbyggeligt og kollektivt rum – et rum, der åbner os for verden med andre arter og andet liv end det menneskelige, og som søger at modgå handlingslammelse, både hos sjælesørgere og sjælesorgssøgende.

Det praktisk-teologiske perspektiv fortsættes af *Tine Illum* med artiklen “Det dufter lysegrønt af græs. Strøtanker om natur og liturgi” – et opgør med det verdensbillede, der legitimerer menneskets naturbeherskelse med tilhørende overforbrug. I et glidende liturgisk potpourri berører hun alt fra bibeltekster over nadverliturgi og middelalderteologi til salmer, skabelsesgudstjenester, friluftsmorgensang og pilgrimsvandring – i et forsøg på at indfange de dele af den kirkelige tradition, der peger hen mod en transformation af forholdet mellem menneske og natur.

Nummerets afsluttende artikel, “Praktiske og principielle udfordringer for grøn kristendom”, er skrevet af *Martin Ishøj*. Han rusker indigneret op i misforholdet mellem vores viden om naturens menneskeskabte katastrofekurs og de kun mikroskopiske imødegåelser af den, som det politiske system indtil videre har leveret – et misforhold, han betegner som en åndelig krise. Med dette opråb tager han fat på almenmenneskelige såvel som kirkelige udfordringer for den grønne omstilling, fra den konkrete nabo til international politik. I artiklens sidste del peger han på den opblomstrende interesse for naturspiritualitet i talrige former som et vigtigt element i kirkens grønning, idet gentagne erfaringer med sådanne praksisser netop rummer muligheden for en dybere samklang med naturen.

Som redaktør er det vores håb, at læseren i disse forskellige nedslag vil finde inspiration til at gå videre med egne idéer og tiltag i egne sammenhænge – i sognet, i studiekredsen, på prædikestolen og i hverdagen. Af samme grund har vi lagt vægt på litteraturhenvisninger i artiklerne til videre granskning.

Naturens nødråb forstummer ikke, fordi vi vender det ryggen. Men måske kan det – hvis vi tør at lytte – blive begyndelsen på en anden måde at tænke og være teologi og kirke på. Med ønsket om, at det, vi prædiker om naturens nødråb, må gå hånd i hånd med det, vi går rundt og gør i hverdagens levede liv: rigtig god læselyst!